

Љубинко Милосављевић

Ниш

ДВЕ ОДБРАНЕ И ПОСЛЕДЊИ ДАНИ*

Сократ је у Одбрани, не без ироније, рекао да од беседа својих тужилаца не препознаје самога себе, што је вероватно и Слободан Милошевић мислио и говорио о својим тужиоцима.

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ У ХАШКОМ ТРИБУНАЛУ

Индивидуалне апологије на судовима и при суђењима нису уобичајене, зато што оптужене по правилу бране за новац или по службеним дужностима адвокати, посебно за то образоване особе. Те адвокатске одбране могу бити бриљантне. Многе од њих остале су забележене и чувају се од заборава. Данас има неколико књига у којима су садржани избори адвокатских одбрана.

Па ипак најпознатија апологија је она Сократова, коју је написао његов ученик Платон, сећајући се одбране свог учитеља пред атинским судом, коју је, без ичијег посредништва, изговорио његов учитељ. Кратко подсећање упућује на то да је по оптужби Сократ био крив што квари омладину и подучава да постоје нека бића демонска у које држава не верује.

Читалац Платонове *Одбране Сократове* стално осећа, док чита текст овог обимом невеликог штива, да Сократ није крив¹ и вазда интимно стоји на страни оптуженог. Међутим, одлука судија била је супротна читаочевој осећању и очекивању па Сократ бива осуђен на смрт по демократском начелу, судијским гласањем.

У другом Платоновом спису, у *Критону*, биће описане последице ове судијске одлуке. Утамниченог Сократа посетиће његови

* Овај текст је објављен је на сајту Стање ствари 19. априла 2021, стр. 7

1 Као професор *Историје социјалних теорија* на Филозофском факултету у Нишу, уместо да на испиту питам студента за шта је био оптужен Сократ, намерно сам упростио питање тако да је гласило – шта је Сократ био крив. Студент се мало збунио а онда је пркосно узвратио како Сократ ништа није био крив. Сматрао сам његов одговор правим, да долази из срца, из честитих осећања, што је допринело да положи испит.

пријатељи с предлогом да му омогуће бекство из затвора и државе, што ће он одлучно одбити јер би тиме признао праведност оптужбе својих тужиоца и одлуку судија. Потом ће уследити испијање отрова од кукуте и наравно смрт, коју је Сократ у својој одбрани већ био означио као „од свих добара (...) највеће добро за људе“.

Нисам био у прилици да читам велике адвокатске одбране клијената и да се упознајем са њиховим судским исходима али сам као и сви ми, посматрачи информативних ТВ програма на почетку 21. столећа, био у прилици да повремено пратим извештаје из Хашког трибунала са суђења Слободану Милошевићу, бившем председнику тада већ бивше државе Савезне Републике Југославије, коју је он створио, а која ће га под именом Државне заједнице Србије и Црне Горе, надживети нека два месеца и који дан више.

Та два суђења, оно о коме је писао Платон пре двадесет и четири столећа и оно Милошевићево, коме смо ми били савременици, а захваљујући медијима такорећи и сведоци, покушао бих да доведем у везу и да укажем на извесне њихове бар спољашње сличности али и разлике.

Филозофу Сократу суђено је у његовој рођеној држави после пада Тридесеторице тирана, када је Атином поново завладала демократска власт, којој се он некако био замерио, упркос томе што се никако није бавио ни политичким ни државничким пословима већ је подучавао људе како да буду морални. Сократ се у *Одбрани* захваљивао Диву што никада није владао атинским полисом, али упркос томе његовим противницима није било превише тешко да пронађу разлоге за оптужбу.

*

И Милошевићу је суђено кад је његовом земљом, после његовог пада, завладала, како се говорило, прва демократска власт, мада је његова дуготрајна владавина следила после веома убедљивих победа на изборима. Али док је Сократу суђено у његовој држави, што је и Милошевић прижељкивао да се и њему то деси, демократска власт ће га изручити не домаћем већ међународном суду смештеном наравно у туђој земљи. Његова кривица проистајала је отуда што је, супротно од Сократа, био владар, па је разлоге за оптужбу било неупоредиво лакше наћи.

За неке адвокатске одране каже се да су *поезија права*, али шта би се тек могло рећи за бриљантне само-одбране попут оне Сократове? Ако је у првом случају адвокатура задобила оду за своје смерање и моћ, у овом другом, самоодбрамбеном чину његова узвишеност долази од осећања угрожености личности, снаге њеног карактера, интелигенције, испољене искрености, угрожене

правичности и ко зна чега све још не. Први тип одбране, онај адвокатски, се може учити и научити са све бољим познавањем позитивног права, док се за овај други, самоодбрамени тип апологије изузетна личност припрема целог живота да би на особени начин проговорила у некој изнимној ситуацији.

Хапшење Слободана Милошевића у неком западним пропагандним списима дефинисано је као „кључни тренутак у међународној правди“ а „суђење века“ које му је приређено, требало је да покаже „како је Београд омогућио да се рат догоди“, рат који је Запад планирао, започео и водио ради остварења својих геостратешких циљева. Она басна о вуку који хоће да поједе јагње зато што му оно мути воду, упркос томе што воду пије низводно, илустративна је за историјско стање ствари и ондашњи међусобни однос Запада и Србије.

Понашање Милошевића у судници било је „често је срачунато на ефекат“, пише у истом том спису, што је свакако тачно запажање јер је он током своје одбране доиста веома ефектно разобличавао апсурде у оптужници и лажи њихових сведока. Каже се затим да су прошла времена када је „функција шефа државе значила имунитет од кривичног гоњења“, што је наравно сасвим у реду, сем што шефовима држава треба да суде судови њихових држава а не судови оних чији је интерес био да неког владара сруше с власти, да би овладали његовом земљом и још да му суде како би све то што су чинили лако оправдали.

Сократ је у *Одбрани*, не без ироније рекао да од беседа својих тужилаца не препознаје самога себе, што је вероватно и Милошевић мислио и говорио о својим тужиоцима. Сократ је током своје одбране судијама прорицао будућност, правдајући то тврдњом да пред вратима смрти људи постају пророци. Милошевић је у свом последњем говору такође био пророк, с тим што се његова пророчанства нису односила на судије и њихове судбине већ на будућност свог народа и државе.

„Отуда грађани атински, нипошто се не браним ради себе“ рекао је Сократ судијама, оно што је чинио и Милошевић. Сократа је неки унутрашњи глас спречавао да се бави државним пословима. Још је говорио: „Мислите ли ви, дакле, да бих ја кроз толике године жив остао да сам се посвећивао државним пословима...“, што је учинило да Сократ доживи седамдесете када се први пут нашао пред судом, а потом отишао у смрт. Милошевић, није имао тај унутрашњи глас који га је одвраћао да се бави тако опасним послом као што је политика, па је знатно пре својих седамдесетих дошао на суд и напустио овај свет.

Сократ се, како је говорио, заузимао за правду налазећи у томе свој најскупљи задатак, што доликује честитом човеку. Милошевић је, као ваљда нико пре њега, у говорима и изјавама вапио за истином и правдом, за оним што је у политици после Макијавелија било сасвим одбачено и заборављено. Није онда никакво чудо што то и такво позивање нису хтели да чују не само Макијавелијеви следбеници из западног дела света већ и многи код нас, који су тада откривали ту „вечну истину“ да интереси владају светом и да циљеви оправдавају средства.

Тако су све оне размирице и њихове последице, које се указују при расправама о добру и злу, могле напросто да буду заборављене и елиминисане из разматрања о догађањима не само из сфере политичког деловања већ и оних из свакодневног живота. Стало се на становиште да је све добро ако некоме нешто користи и ништа не треба да подлеже никаквој другој моралној оцени. Онда није било тешко ни да се оцени како је вуков стварни интерес да поједе оно јагње а да је наводно мућење воде само груби изговор за оно што се смера.

Милошевићева смрт у хашком казамату вероватно је спасила нашу државу и народ неке пресуде која је пре суђења била планирана. Зато Сократова опаска о смрти као великом добру може важити не само за Милошевића још више за његов народ.

Сократ није хтео да прихвати предлог својих пријатеља да, уз њихову помоћ, напусти затвор и своју државу јер би бекством само потврдио да су његови тужиоци и судије били у праву. Сличну понуду имао је Милошевић још пре суђења, од Игора Иванова, руског министра иностраних послова. Милошевићу је нуђено да са својом породицом, сутрадан по паду с власти, у авиону руског министра напусти земљу и одлети у Москву. Попут Сократа ни Милошевић није хтео да бежи из своје земље. Желео је да му се у њој суди ако је нешто грешио, а не да бекством задобије презир народа.

Захваљујући Платоновим списима Сократ, који није ништа писао, не само да је запамћен већ је задобио изузетно место у духовној историји света, напросто постао је незаборавна филозофска фигура. Милошевићево памћење у српском народу за сада је веома чудно, просто речено оно је двосмерно. Хипокористик његовог имена (Слоба) једним Србима означава слободу, њено остварење или бар чежњу за њом док другима напросто значи злобу. Трећега нема и нема аргументације којом се може да превлада ова дихотомија.

Докле ће тако остати тешко се може знати, као и то да ли ће и када несвакидашња одбрана Слободана Милошевића у Хашком трибуналу пронаћи неког свог Платона. То би онда значило да би

његова одбрана задобила неки виши смисао и универзално значење. Јер Милошевић тамо није бранио само себе већ свој народ али и сваки други који се буде нашао у истој или сличној ситуацији.

А правда и истина, на које се Милошевић толико често позивао и док је био на власти али и у судници, морале би после те платоновске обраде постати нормативи понашања не само за обичне људе већ и за државе и државнике. А не, као што је то још увек случај, да речи с изузетним значењем буду предмет за подсмех простоте.

На крају морало би се још подсетити на то да је она басна о вуку и јагњету смишљена да укаже на лакомисленост опредељења супротних од тежњи за истином и правдом. Јер у животињском свету нема оптужби за мућење воде, нема изговора ни лицемерја. Тако нешто својствено је само људима.

* Овај рад је примљен 20. априла 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. маја 2021. године.